

Göteborgs universitet
Rektor

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Marie Stern Wärn
08-563 087 15
marie.stern.warn@hsv.se
BESLUT

2009-06-16
Reg.nr 31-1830-08, 31-1987-08

Informationen om vilken behörighet som lärare studenterna har efter lärarexamen

Fråga om universitetet lämnat klara upplysningar till studenterna om vilken behörighet som lärare de kommer att ha efter lärarexamen.

XX med flera och YY har anmält Göteborgs universitet för den information de har fått om vilken behörighet de har som lärare efter lärarexamen.

XX med flera har anfört i huvudsak följande. De har läst inriktningen Barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling (BAUN) inom lärarprogrammet, men problemet rör även tre andra inriktningar: Kunskap och fantasi, Kultur och språk för tidigare åldrar och Skapande verksamhet för tidigare åldrar. BAUN består av fyra kurser om 15 högskolepoäng vardera. I kursplanerna står under rubriken Kursens inplacering följande: "Kursen riktar sig mot blivande lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola, barn och unga i åldern 1-12 år." Under utbildningens gång har kursplanerna ändrats och den behörighet som nu ges är enligt vice dekanus Maj-Lis Sjöbeck på Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen (UFL) i Göteborg att de i "någon mån" blir lärare som kan vistas i skolan upp till årskurs 2. Enligt Maj-Lis Sjöbeck syftar åldern 12 år på fritidshem, vilket inte går att utläsa i kursplanerna.

I examensbeviset anges att de får *bedriva pedagogisk verksamhet* i stället för *att undervisa*, vilket varken studenterna eller de utexaminerade har fått någon information om. De har blivit missledda att tro att de skulle få en behörighet de inte får. Kursplanerna ändrades inför hösten 2007, men i informationen de fick inför höstterminen framgick inte att verksamhetsområdet ändrades för dem som redan var inne på inriktningen.

Redan under 2006 var UFL medvetet om att det fanns problem med tolkningen av inriktningens verksamhetsområde, men gick inte ut med förtydligande information till studenterna. De studenter som driver det här ärendet är alla antagna före hösten 2006. Texten i kurskatalogen för 2008/09 är fortfarande missvisande då det anges att verksamhetsområdet är *förskola, förskoleklass, grundskola år 1-2 samt fritidshem*. De som söker in på inriktningen till hösten 2008 får inte undervisa utan endast bedriva pedagogisk verksamhet, vilket inte går att läsa ut från kurskatalogen.

De är också kritiska till formuleringen i utbildningsplanen för lärarprogrammet vid GU, i vilken det står "lärarexamen avsedd för undervisning och annan pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskolans tidigare år". De anser att texten pekar på att de kommer att få undervisa, inte enbart genomföra annan pedagogisk verksamhet. Många av dem har genomfört sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) i skolklasser mellan årskurs ett och fyra. De anser att de vid flera olika tillfällen av flera olika personer och i texter har blivit informerade om att de kommer att få undervisa i skolan upp till årskurs 5.

Kursplanerna är juridiskt bindande och de vill ha den examen som de sökte till när de valde inriktning på lärarprogrammet: Kursen riktar sig mot blivande lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola för barn och unga i åldern 1-12 år.

YY har anfört i huvudsak följande. Hon blev under utbildningens gång informerad av studievägledningen, kursledningen och genom kursplanerna att hon skulle bli behörig att undervisa barn upp till 12 år, efter att hon läst inriktningen BAUN samt specialiseringarna Matematik i barnens värld (LNM100) och Didaktik: läs- och skrivutveckling (PDS710). Nu, nästan 1,5 år efter att hon gått ut, säger UFL något helt annat – hennes lärarexamen ger inte henne rätt att undervisa barn i skolan, utan riktar sig endast mot att bedriva pedagogisk verksamhet i förskola, fritidshem och förskoleklass. Med andra ord klassas hon som en "gammal förskollärare".

Hon undrar vad Högskoleverket anser att hon har för kompetens och om det stämmer att hon inte har rätt att undervisa barn upp till 12 år? Hon undrar även om universitetet kan göra så här? De har gått ut med fel information till hundratals studenter, vilket fått förödande konsekvenser för de drabbade.

Utredning

Göteborgs universitets yttrande

Rektorn vid Göteborgs universitet har i ett yttrande anfört i huvudsak följande.

Universitetet har inte begått något formellt fel. Däremot kan det i situationer som denna vara svårt att nå ut med adekvat information i rätt sammanhang till berörda studenter. Vad som gäller för examina i lärarutbildningen faller tillbaka på examensordningen och skollagen vilket, särskilt vad avser förhållandet mellan pedagogiskt arbete och undervisning, inte alla gånger är lätt att förstå för den ovane. Inte heller har behoven av information och klargöranden varit helt lätta att förutse. De ansvariga inom universitetet har lagt ned ett ambitiöst arbete för att nå ut till studenterna med relevant information. Men i detta fall har det uppenbarligen inte varit tillräckligt. Av det bilagda yttrandet från UFL framgår att ett antal beslut har fattats för att komma till rätta med de oklarheter som kan råda. De åtgärder som vidtas gäller de studenter som redan är antagna och går i utbildningen, men också nya studenter inför kommande antagningar.

Rektorn beklagar att vissa studenter har känt sig vilseledda, men anser att de vidtagna åtgärderna är fullt tillräckliga och att det inte behövs något ytterligare agerande från rektorns sida.

UFL:s yttrande

Rektorn har bifogat ett yttrande från UFL, som i huvudsak har anfört bl.a. följande.

De klagande studenterna har genomgått inriktningen BAUN. De problem som deras anmälningar tar upp berör även inriktningarna Kunskap och fantasi, Kultur och språk för tidigare åldrar och Skapande verksamhet för tidigare åldrar.

En lärarexamen omfattar tre områden – det allmänna utbildningsområdet om 90 högskolepoäng, inriktningen/inriktningarna om 60 högskolepoäng vardera och specialiseringarna om minst 30 högskolepoäng vardera. Det allmänna utbildningsområdet ger grund för en generell lärarkompetens. Inriktningen ger kompetens för pedagogisk verksamhet eller för undervisning i specifika skolämnen. För undervisning i skolämnet/skolämnena krävs en inriktning om 60 högskolepoäng som innehåller studier som utgör ämnesgrunden i skolämnet/skolämnena. Specialiseringarna ger en fördjupning eller breddning av inriktningens kompetensområde.

Det är inriktningen som styr vilken kompetens lärarexamen kommer att ge. De nämnda inriktningarna ger alla kompetens för att arbeta som lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2). Lärarkompetensen uttrycks i dessa fall som pedagogisk verksamhet, eftersom inriktningarna har sin tyngd mot arbete i förskola m.m. och inte innehåller ämnesgrunden för skolämnena inom grundskolan. I examensbeviset anges detta på följande sätt "Lärarexamen avsedd för pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2)".

Sedan den 1 juli 2005 krävs fördjupade kunskaper i läs- och skrivinlärning och i grundläggande matematikinlärning för lärarexamina mot förskola, förskoleklass och grundskolans tidigare år. Detta har medfört att det har inrättats två kurser om vardera 15 högskolepoäng i läs- och skrivinlärning respektive i matematikinlärning. Kraven för examen uppfylls i de flesta fall genom inhämtande av en specialisering. Specialiseringarna är inte så omfattande att de ersätter en inriktning och anges därför inte i examensbeviset som att de ger kompetens att undervisa i skolämnen.

Inte på något ställe i kursplanerna anges att kurserna inom inriktningen BAUN ger kompetens att undervisa i skolämnen i grundskolans tidigare år.

I kursplanerna anges att inriktningen är "avsedd för verksamhet som lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2)". I de äldre kursplanerna angavs att "Kursen riktar sig mot blivande lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola för barn och unga i åldern 1-12 år". Formuleringen kan möjligen

ha misstolkats eftersom studenterna hävdar att man blir en lärare som undervisar barn och unga upp till 12 års ålder. Inriktningen ger dock inte undervisningskompetensen i skolämnena i grundskolans tidigare år utan kompetens för pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass och grundskola (år 1-2). Åldersspannet 7-12 år avser endast fritidshem. Inriktningar mot pedagogisk verksamhet saknar skolämnesinriktningarnas fokusering och kunskapsdjup till förmån för utbildning för ett bredare pedagogiskt arbete med barn.

När den nya lärarutbildningen infördes den 1 juli 2001 framgick av förarbetena att det skulle ges utrymme för nya kombinations- och profileringsmöjligheter. I utredningen *Att lära och leda - En lärarutbildning för samverkan och utveckling* (SOU 1999:63) s. 140-141 framgår bl.a. följande. "Integrationen förskola-förskoleklass-grundskola medför att förskollärare även kan finnas med i arbetslag kring de yngre skolbarnen." ... Såväl förskollärare som fritidspedagoger kan arbeta inom grundskolan 'såvida de har en utbildning för den undervisning de ska bedriva.' Avsikten med den nya lärarutbildningen var att arbete i arbetslag skulle utvecklas. Utifrån denna tanke skapades inom lärarprogrammet vid universitetet inriktningar för pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2).

UFL beslutade 19 maj 2008 följande.

- Den kompetens som inriktningen BAUN ger i examensbeviset anges som Lärarexamen avsedd för pedagogisk verksamhet, i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2), dvs. den nuvarande formuleringen bibehålls.
- Den student som så önskar kan välja att i stället för att ovan angiven kompetens anges ansöka om ett examensbevis som endast anger Lärarexamen 140 poäng (alternativt 210 högskolepoäng när en Bolognaanpassad lärarexamen så småningom har uppnåtts). Detta gäller enbart gällande studenter som ännu inte erhållit examensbevis för lärarexamen.
- Kompetensen i examensbevisen för lärarexamen anges på samma sätt även för inriktningarna Kunskap och fantasi (KUFA), Kultur och språk för tidigare åldrar (KUSP) och Skapande verksamhet för tidigare åldrar (SKVE) samt att valmöjlighet ges för examensbevisets utformning.
- I den gällande utbildningsplanen för lärarprogrammet införs förtydligande tillägg avseende den kompetens som inriktningarna BAUN, KUFA, KUSP och SKVE ger i grundskolan (år 1-2).
- Detta förtydligande formuleras som en not för inriktningarna BAUN, KUFA, KUSP och SKVE i bilaga 2 Inriktningarnas kompetensområden och i punkten 4.1 Lärarexamen på grundnivå, s.19, lydande "Inriktningen ger kompetens för pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola".
- Kursplanerna för de aktuella inriktningarna granskas för att undvika oklara formuleringar.

- Berörda inriktningsansvariga samordnare och studievägledare åläggs att vara tydliga i information om den kompetens en inriktning ger i en framtida lärarexamen.
- Berörda prefekter åläggs att se till att all personal följer lärarprogrammets utbildningsplan och kursplaner.
- De studenter som genomgått någon av inriktningarna BAUN, KUFA, KUSP eller SKVE och som önskar komplettera sin utbildning med en inriktning avsedd för undervisning i grundskolans tidigare år ska i möjligaste mån stödjas i dessa önskemål.

Anmälares svar

XX med flera har i ett yttrande anfört i huvudsak följande.

Den kursplan som gällde vid tidpunkten för deras ansökan är både juridiskt bindande och mycket tydlig och den lämnar inte mycket tolkningsutrymme. I den då aktuella kursplanen (LBU100 daterad den 20 maj 2003) angavs att "kursen riktar sig mot blivande lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola, barn och unga i åldrarna 1-12 år".

UFL skriver att inriktningen inte ger undervisningskompetens i skolämnen i grundskolans tidigare år, utan kompetens för pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola (år 1-2). Åldersspannet 7-12 år gäller således endast för fritidshem. Denna slutsats har varit omöjlig att ta reda på, eftersom den inte någonstans går att finna i skrift. Dessutom har en studievägledare muntligen garanterat dem att specialiseringarna ska ge dem den kompetens de efterfrågat.

Man ska kunna kräva att kursplanerna är tydligt utformade och inte kan leda till några missförstånd. Detta är extra viktigt då man söker in till en utbildning och saknar kunskap om det blivande yrkets språk och befogenheter. Att under utbildningen få reda på att man bara får bedriva pedagogisk verksamhet och inte undervisning i skolan har kommit som en överraskning för dem. Det är inte juridiskt korrekt att ändra kursplanen under pågående kurs, utan att tydligt informera studenterna om ändringarna.

Slutligen frågar de om det verkligen finns en vilja bland studenterna i dag att vilja studera lika länge som en lärare som får undervisa efter examen, som en som inte får det? De sökte till lärarutbildningen för att de ville kunna undervisa och inte för att arbeta i bakgrunden i en pedagogisk verksamhet.

Övrig utredning

Propositionen En förnyad lärarutbildning

I propositionen *En förnyad lärarutbildning* (prop. 1999/2000:135) s. 22 anför regeringen bl.a. följande.

Som framgår föreslår regeringen att dagens barn- och ungdomspedagogiska examen med omfattningen 120 poäng ska ersättas av en lärarexamen med omfattningen 140 poäng. Utökningen av utbildningen ska ses mot bakgrund av de nya krav som ställs på förskolan och fritidshemmet. Förskolan är numera också en utbildningspolitisk angelägenhet med fokus på både barns omsorg och lärande. Förskolans uppdrag bygger på en läroplan. Förskoleklass har införts som en frivillig skolform och förskollärare och fritidspedagoger har fått möjlighet att undervisa i skolan. Grundskolans läroplan, Lpo94, har anpassats till att också omfatta förskoleklass och fritidshem. De som ska arbeta inom förskolan och förskoleklassen eller i fritidshemmet ska ha möjlighet att som andra lärare fördjupa sig inom ett ämne eller ämnesområde, t.ex. barn- och ungdomspsykologi, teknik, bild, sociologi eller svenska. Härigenom underlättas en fortsatt samverkan mellan förskola, förskoleklass, skola och fritidshem.

Regeringen anförde vidare att huvudalternativet var att studenter som skulle ta en lärarexamen skulle ha möjlighet att göra successiva val. I det fallet var det särskilt väsentligt att de sökande från början informerades om förutsättningarna för vidare studier, inklusive det utbildningsutbud i form av inriktningar och specialiseringar som högskolan kunde erbjuda (jfr prop. 1999/200:135 s.54).

Utbildningsplaner

YY antogs till lärarprogrammet höstterminen 2003 och XX höstterminen 2006. Högskoleverket har inhämtat de versioner av utbildningsplanen för lärarprogrammet vid Göteborgs universitet som gällde när de antogs till utbildningen. Utbildningsplanen är fastställd den 14 maj 2001 (giltig för YY) och reviderad senast den 10 januari 2006 (giltig för XX).

Under rubriken *För vilka verksamheter ger olika inriktningar kompetens?* anges genom ett färgschema för vad (förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola och gymnasieskola) en inriktning ger kompetens i. Blå färg visar de år en viss inriktning syftar mot och rosa färg de år den också lämpar sig för. För de i ärendet aktuella inriktningarna anges (såvitt det kan tolkas) att de är avsedda för förskola, förskoleklass, fritidshem och en liten del i början av grundskolan. Ytterligare en mindre del är rosamarkerat för grundskolan. Denna beskrivning är gemensam för utbildningsplanerna.

Högskoleverket har också från universitetets webbplats inhämtat den nu gällande utbildningsplanen.

Tillämpliga regler

Av 1 kap. 1 § skollagen (1985:1100) framgår att det allmänna anordnar bl.a. pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Av examensordningen, bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100), framgår bl.a. följande krav för lärarexamen.

Lärarexamen uppnås efter fullgjorda kursfordringar om dels 180 eller 210 högskolepoäng (grundnivå), dels 240, 270, 300 eller 330 högskolepoäng (avancerad nivå). För en lärarexamen på avancerad nivå krävs att utbildningen

omfattar minst 60 högskolepoäng på avancerad nivå. I annat fall avläggs examen på grundnivå.

Utbildningen ska omfatta följande tre integrerade områden, som kan innehålla kurser på såväl grundnivå som avancerad nivå: ett allmänt utbildningsområde om 90 högskolepoäng innefattande tvärvetenskapliga studier, en eller flera inriktningar om minst 60 högskolepoäng mot ett ämne eller ämnesområde och en specialisering om minst 30 högskolepoäng. Av det allmänna utbildningsområdet ska minst 15 högskolepoäng vara verksamhetsförlagda. Minst 15 högskolepoäng per inriktning ska också vara verksamhetsförlagda.

För undervisning och annan pedagogisk verksamhet i förskola, förskoleklass och fritidshem samt för undervisning i modersmål krävs 210 högskolepoäng. För undervisning i modersmål krävs en inriktning om minst 90 högskolepoäng inom relevant ämnesområde.

För undervisning i grundskolans tidigare år krävs minst 210 högskolepoäng. För examen på avancerad nivå krävs 240 högskolepoäng inklusive kurser som omfattar minst 60 högskolepoäng på avancerad nivå.

Av examensbeviset ska det framgå vilka inriktningar och specialiseringar som studenten har fullgjort och för vilken undervisning eller verksamhet utbildningen är avsedd.

Enligt 6 kap. 15 § andra stycket högskoleförordningen ska det i kursplanen anges när kursplanen eller en ändring av den ska börja gälla samt de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter som behövs.

Högskoleverkets bedömning

Anmälarna är missnöjda med att de inte får den behörighet som de har trott att de ska få när de har läst kursplaner och annat informationsmaterial. I examensbeviset anges att de får bedriva pedagogisk verksamhet i stället för att undervisa, vilket de anser att de inte har fått information om.

Fram till år 2001 fanns det bl.a. åtta lärarexamina: barn- och ungdomspedagogisk examen, bild-, grundskol-, gymnasie-, hushålls-, idrotts-, musik- och slöjdlärarexamen. Den barn- och ungdomspedagogiska examen utfärdades med inriktning mot arbete som förskollärare eller som fritidspedagog. Alla dessa examensbenämningar ersattes 2001 med benämningen *lärarexamen*. I stället skulle högskolorna i examensbevisen ange vilken inriktning en utbildning hade och för vilken *undervisning* eller *verksamhet* utbildningen var avsedd.

Högskoleverket kan inledningsvis konstatera, att en student som är missnöjd och anser att det examensbevis han eller hon har fått inte stämmer med den utbildning han eller hon har gått, kan få beslutet prövat av Överklagandenämnden för högskolan. Detta framgår av 12 kap. 2 § högskoleförordningen (1993:100). I en sådan prövning ingår även frågan om t.ex. för vilken undervisning eller

verksamhet utbildningen är avsedd (se t.ex. Överklagandenämndens beslut den 16 februari 2007, reg.nr 43-67-07).

Högskoleverket har tagit del av de kursplaner och utbildningsplaner som har gällt för anmälnarna. YY började sin utbildning höstterminen 2003 och XX vårterminen 2006. Under förutsättning att Daniel Öberg och XX följt utbildningsplanens uppläggning av kurser har de båda läst sina inriktningskurser inom BAUN enligt de kursplaner där det uttrycktes att kurserna riktade sig mot blivande lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem och skola för barn och unga i åldern 1-12 år.

Informationen i utbildningsplanerna om vilken del av skolan som inriktningen BAUN ger kompetens för, skiljer sig inte åt mellan utbildningsplanerna (2003 och 2006). Inriktningen BAUN ger kompetens för förskola, förskoleklass, fritidshem och en mindre del av den tidiga grundskolan. Utbildningen lämpar sig dock enligt utbildningsplanerna för ytterligare några årskurser på grundskolan.

Kursplaner och utbildningsplaner är viktiga instrument för att informera studenter och sökande om vad som gäller för en viss kurs och också om vad kursen är avsedd för. De innehåller föreskrifter som är bindande för lärosätet och studenterna. Det är därför viktigt att universitet och högskolor lägger omsorg om hur man uttrycker sig i dessa. Den nya lärarutbildningen med successiva val innebar stora krav på informationen till studenterna, särskilt då begreppet *lärare* ersatte vedertagna yrkestitlar som förskollärare och fritidspedagog. Högskoleverket anser att den tolkning som studenterna har gjort är möjlig att göra och att kursplanerna i detta fall har varit otydliga.

Utbildningsplanerna har också de lämnat utrymme för olika tolkningar då de angett vilka inriktningar som BAUN dels har syftat mot och dels även har lämpat sig för.

Rektorn har beklagat att den information universitetet har gått ut med inte har varit tillräcklig. Universitetet har numera ändrat både kursplaner och utbildningsplaner så att de bättre stämmer överens med vad som faktiskt gäller för inriktningen. Högskoleverket finner därför inte anledning att gå vidare med frågan.

Lärarexamen utan inriktning

Göteborgs universitet har angett som en åtgärd att den student som så önskar kan välja att ansöka om ett examensbevis som endast anger lärarexamen 140 poäng (alternativt 210 högskolepoäng när en Bolognaanpassad lärarexamen så småningom har uppnåtts). Högskoleverket förutsätter att universitetet inte utfärdar lärarexamina som inte uppfyller examensordningens krav på att det i examensbeviset ska framgå vilka inriktningar och specialiseringar som studenten har fullgjort och för vilken undervisning eller verksamhet utbildningen är avsedd.

Med denna kritik och dessa påpekanden avslutas ärendet.

Beslut i detta ärende har fattats av chefsjuristen Eva Westberg i närvaro av verksjuristen Christian Sjöstrand efter föredragning av verksjuristen Marie Stern Wärn.

Eva Westberg

Marie Stern Wärn

Kopia till:

YY

XX